

Politechnika Warszawska
Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych

Płock, 30 lipca 2023 r.

dr hab. inż. Marlena Piekut, prof. PW
Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych
Politechnika Warszawska

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Honoraty Dudek-Frysiak
pt. „Determinanty niedoborów konsumpcji w gospodarstwach osób w wieku 60+
w środowisku wiejskim”
napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Teresy Staby
Warszawa 2023, ss. 301

Podstawa opracowania recenzji

Przedmiotem niniejszej recenzji jest rozprawa doktorska Pani mgr Honoraty Dudek-Frysiak zatytułowana „Determinanty niedoborów konsumpcji w gospodarstwach osób w wieku 60+ w środowisku wiejskim” i przygotowana pod kierunkiem Pani prof. dr hab. Teresy Staby, będącej promotorką. Podstawę formalną recenzji stanowi pismo z dnia 17 lipca 2023 roku Dziekan Kolegium Zarządzania i Finansów o powołaniu mnie na recenzentkę w oparciu o uchwałę nr 760 Rady Naukowej Dyscypliny Ekonomia i Finanse z dnia 5 lipca 2023 roku w sprawie powołania recenzentów w przewodzie doktorskim mgr Honoraty Dudek-Frysiak.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska liczy 301 stron, zaś merytoryczna część pracy obejmuje 252 strony. Praca składa się z: wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, bibliografii, spisu rysunków, wykresów i tabel.

Politechnika Warszawska

Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych

Celem recenzji jest określenie, czy niniejsza rozprawa doktorska spełnia wymogi określone w art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki nr 65 poz. 595 z późniejszymi zmianami oraz Rozporządzeniu MNiSW z 26 września 2016 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, habilitacyjnym oraz postępowania o nadania tytułu profesora, w związku z art. 179 ust. 1 ustawy z 3 lipca 2018 Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. poz. 1669 z późn. zm.), według których rozprawa doktorska „powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne dokonanie artystyczne oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej”. W świetle wymogów ustawowych oraz po zapoznaniu się z rozprawą doktorską mgr Honoraty Dudek-Frysiak uważam, że przedstawiona do oceny rozprawa doktorska spełnia wymagania stawiane tego typu pracom naukowym i stanowi wartościowe opracowanie zagadnienia niedoborów konsumpcji w gospodarstwach domowych osób w wieku 60+ w środowisku wiejskim.

Szczegółowe uzasadnienie oceny niniejszej dysertacji przedstawiam w dalszej części recenzji, z uwzględnieniem poniższych kryteriów oceny:

- oryginalność i wartość naukowa rozprawy;
- zawartość merytoryczna;
- poprawność redakcyjna;
- uwagi krytyczne i pytania do doktorantki;
- ocena końcowa.

Politechnika Warszawska

Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych

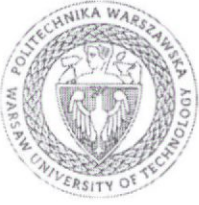
Oryginalność i wartość naukowa rozprawy

Przedmiotem recenzowanej rozprawy doktorskiej jest problematyka determinant niedoborów konsumpcji, co bez wątplenia mieści się w dyscyplinie ekonomii i finansów, a także jest obszarem aktualnym i ważnym. Temat rozprawy jest oryginalny a jej treść niewątpliwie wypełnia lukę w literaturze naukowej z obszaru konsumpcji.

Oryginalność badań przedstawionych w recenzowanej dysertacji upatruję też w skupieniu się Doktorantki na wybranym regionie oraz na specyficznej grupie ludności. Rozprawa koncentruje się na badaniu niedoborów konsumpcji wśród rdzennych mieszkańców wsi w województwie dolnośląskim. To pozwala na uzyskanie bardziej szczegółowych i ukierunkowanych wyników, które mogą być użyteczne dla lokalnych decydentów i planistów.

W rozprawie Doktorantka zastosowała różne metody badawcze, zarówno metody ilościowe, jak i jakościowe, co pozwala na kompleksową analizę tematu, lepsze zrozumienie zależności między zmiennymi i dostarczenie bardziej wszechstronnych wyników. Na szczególną uwagę zasługuje zastosowanie wskaźnika ELSI relatywnie rzadko używanego przez badaczy. Ta syntetyczna miara stanowi dobre narzędzie do oceny poziomu deprivacji (ubóstwa) odczuwanej przez społeczeństwo, ponieważ uwzględnia zarówno subiektywne oceny warunków materialnych, jak i zadowolenia z życia.

Kolejnym ważnym aspektem recenzowanej rozprawy jest skoncentrowanie na osobach starszych zamieszkujących wieś. Osoby starsze stanowią znaczący odsetek populacji wiejskich społeczności i mają specyficzne potrzeby konsumpcyjne. Badania zaproponowane przez Doktorantkę pomagają zrozumieć sytuację osób starszych i dzięki temu wpłynąć na poprawę ich poziomu i jakości życia.

Politechnika Warszawska

Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych

Dzięki wymienionym aspektom badania prezentowanym w rozprawie Doktorantka przyczyniła się do wypełnienia luki w wiedzy na temat niedoborów konsumpcji i ich wpływu na poziom i jakość życia starszych mieszkańców wsi w regionie dolnośląskim, a także dostarczyła nowych perspektyw i wskazówek dla polityki społeczno-gospodarczej w obszarze wiejskim. Wyniki badań mogą być użyteczne dla ekonomistów, socjologów i polityków zajmujących się analizą polityki społeczno-gospodarczej w regionach wiejskich. Wyniki analiz przedstawione w rozprawie mogą być także inspiracją dla dalszych badań nad zagadnieniami dotyczącymi zmian społeczno-ekonomicznych w wiejskich społecznościach, a także identyfikacją obszarów problemowych wymagających szczególnej uwagi ze strony władz i instytucji. W ten sposób rozprawa przyczynia się do poszerzenia i pogłębienia wiedzy naukowej oraz może stanowić podstawę do podejmowania skutecznych działań politycznych i społecznych na rzecz poprawy warunków życia na wsi. Rozprawa wnosi nowe spojrzenie na związek między niedoborami konsumpcji a poziomem i jakością życia społeczności wiejskich, zwłaszcza w obszarze województwa dolnośląskiego.

Zawartość merytoryczna rozprawy

Praca składa się z trzech rozdziałów opisowych oraz jednego rozdziału poświęconego badaniom empirycznym poprzedzonych wstępem i zakończonych rozdziałem podsumowującym wyniki badań. W rozdziale 1. Doktorantka skoncentrowała się na charakterystyce obszarów wiejskich w województwie dolnośląskim, podkreślając czynniki prowadzące do intensywnego wyludnienia niektórych regionów. Omówiła także wpływ modernizacji na infrastrukturę i transport. Rozdział 2. poświęciła wzorcom konsumpcji mieszkańców wsi, analizując różne aspekty współczesnego stylu życia i jego wpływ na konsumpcję.

Politechnika Warszawska

Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych

W rozdziale 3. przedstawiła definicję i wyniki badań innych Autorów oraz instytucji badawczych na temat poziomu i jakości życia na wsiach, ze szczególnym uwzględnieniem występowania niedoborów konsumpcji i ich wpływu na życie mieszkańców. Natomiast w rozdziale 4. zaprezentowała wyniki badań empirycznych z analizy porównawczej ograniczeń konsumpcji w ujęciu czasowym, wspieranych danymi ilościowymi i jakościowymi. W zakończeniu Doktorantka dostarczyła wniosków na temat warunków życia rdzennych mieszkańców wsi. Doktorantka właściwie wprowadziła czytelnika w tematykę badawczą, sformułowała hipotezy główną i dodatkową, a do analizy danych zastosowała odpowiednie metody badawcze i narzędzia statystyczne. Wyniki są przedstawione jasno, a ich interpretacja uwzględnia krytyczną analizę w kontekście literatury przedmiotu. Wartość merytoryczna rozprawy polega na wykazaniu związków między konsumpcją a poziomem i jakością życia wśród rdzennych mieszkańców wsi, uwzględniając czynniki społeczno-ekonomiczne związane z badanymi gospodarstwami domowymi. Praca jest dobrze zorganizowana, a wnioski wyciągnięte na podstawie badań pozwalają na lepsze zrozumienie złożonych zależności między konsumpcją a poziomem i jakością życia wśród starszych mieszkańców wsi w województwie dolnośląskim.

Wykorzystana terminologia jest poprawna i spójna z używaną w literaturze dyscypliny.

W moim odczuciu szczególnie ciekawe są rozdziały III i IV. Rozdział III. Podrozdział 3.1. uznaję za szczególnie wartościowy. Doktorantka bazując na szerokiej i dobrze dobranej literaturze przedmiotu precyzyjnie wyjaśniła – relatywnie skomplikowane – pojęcia poziomu życia, jakości życia, godności życia. W rozważania te Doktorantka włączała też odniesienia do osób starszych. Bardzo interesujący i wartościowy jest

Politechnika Warszawska

Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych

kolejny podrozdział 3.2 o ubóstwie i wykluczeniu mieszkańców wsi. Autorka wyjaśniała w nim pojęcie niedoborów konsumpcji.

Doktorantka w opracowaniu podała dokładne informacje na temat użytych metod badawczych i narzędzi statystycznych. Wspomniane wcześniej zastosowanie metody ELSI i otrzymane wyniki zasługują na uwagę. Szczególnie wartościowe są także tabele zawarte w rozdziale 4., w których pokazano rozkłady dwuwymiarowe ograniczenia konsumpcji według różnych cech członków gospodarstw domowych. W kontekście badań naukowych ważne jest uwzględnienie potencjalnych ograniczeń, które mogą wpłynąć na wyniki i interpretację danych, a także stanowią element etycznego prowadzenia badań. Doktorantka – co bardzo ważne – ma świadomość związanych z badaniami ograniczeń i wskazała je w rozprawie doktorskiej, m.in. na stronie 212 *„Wykorzystana technika przeprowadzonego badania empirycznego nie była losowa, a próba niereprezentatywna, co nie przesądza negatywnie o możliwości uogólniania wyników, jedynie nie może ono być oparte na rachunku prawdopodobieństwa”*, na stronie 224 *„Aby ocenić siłę oddziaływania wyróżnionych determinant skorzystano – pamiętając o ograniczeniach w traktowaniu numerów na skali R. Likerta jako liczb...”*.

Poprawność redakcyjna rozprawy

Rozprawa została prawidłowo ustrukturyzowana, zawiera różnorodne elementy, to jest opisy, analizy, tabele, wykresy.

W opracowaniach naukowych należy zadbać odpowiednio o stronę edytorską tekstu. W tym aspekcie zauważyłam pewne niedociągnięcia. Pojawiają się błędy stylistyczne, składniowe. W kilkunastu miejscach brakuje przecinka przed rozpoczęciem zdania składowego, zdarzył się też brak kropki na końcu zdania.

Politechnika Warszawska

Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych

W kilku miejscach dostrzegłam brak spójnika „w”. Zauważyłam kilka literówek i kilkanaście niepotrzebnych spacji (w szczególności między liczbą i procentem). W jednym miejscu, zarówno w tekście opracowania, jak i w przypisie pomyłono nazwę instytucji badawczej (zamiast CBOS jest CBOP), w innym pomyłono nazwisko autora artykułu (zamiast Kotowska jest Kwiatkowska).

Moim zdaniem Autorka powinna unikać sformułowań mało precyzyjnych typu „... w ostatnich miesiącach...”.

W tekście dysertacji Doktorantka nie umieściła odniesień do wszystkich tabel, wykresów i rysunków. Uchybienie to jednak nie powinno przeszkadzać czytelnikowi, gdyż elementy te są usytuowane w odpowiednich miejscach, zgodnie z treścią dysertacji.

Na wykresach 4.1.-4.5. Doktorantka nie wyjaśniła znaczenia kolorów.

Niezależnie od poczynionych uwag poprawność redakcyjną rozprawy oceniam pozytywnie.

Uwagi krytyczne i pytania do Doktorantki

Termin „gospodarstwo” używany jest zazwyczaj w określonych kontekstach, dodanie przymiotnika może być pomocne dla precyzyjnego opisu tej jednostki. Mamy zatem gospodarstwa domowe, gospodarstwa rolne, gospodarstwa agroturystyczne, itd. Doktorantka w tytule, jak i w wielu miejscach w treści rozprawy posługuje się terminem „gospodarstwo” bez umieszczenia go w określonym kontekście. Pojawia się pytanie: *Jak należy rozumieć termin „gospodarstwo” w takim ujęciu?*

W rozdziale 1.3 Doktorantka wskazując na znaczenie obszarów wiejskich w polityce UE wyjaśnia pojęcia obszaru wiejskiego, wsi, terenów rolniczych, przestrzeni wiejskiej i innych powiązanych terminów. Zabrakło mi jednak wyjaśnienia pojęcia

Politechnika Warszawska

Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych

środowiska wiejskiego, które zostało użyte w tytule opracowania. Rodzi się zatem pytanie: *Jak można zdefiniować termin środowisko wiejskie?*

W podrozdziale 2.1. przy omawianiu zmian w konsumpcji zabrakło mi nawiązania do niedoborów konsumpcji w gospodarstwach domowych.

Doktorantka wyjaśniając pojęcie osoby starszej (podrozdział 2.2.) nie wyjaśnia pojęcia seniora, a pojęcia te stosowane są zamiennie w dysertacji. W pracach naukowych ważne jest jednoznaczne określenie odpowiednich kryteriów grup wiekowych (np. ekonomicznych czy biologicznych) i konsekwentne ich stosowanie. Ewentualnie fakt o zamiennym stosowaniu tych pojęć powinien być umieszczony w tekście dysertacji.

Tabele 2.3 o rozpoznanych chorobach wśród osób w wieku 65+ warto byłoby rozszerzyć o dane przedstawiające udział osób w wieku 65+ w relacji do ogółu populacji w tej grupie wiekowej zmagających się z wymienionymi schorzeniami. W rozdziale 3.2. fragment tekstu opisujący wydarzenia naukowe, podczas których zajmowano się zmianami demograficznymi społeczeństwa, umieściłabym w rozdziale 1.

Podsumowanie dysertacji doktorskiej to kluczowa sekcja, która powinna zawierać syntezę najważniejszych wyników, wniosków i wkładu autora w badania naukowe, co Doktorantka poczyniła. Moim zdaniem jednak podsumowanie (zwane Zakończeniem) można byłoby nieco rozszerzyć o aspekt perspektyw badawczych (zaprezentowanie potencjalnych kierunków rozwoju i możliwości związanych z badaniami). Powstaje kolejne pytanie: *Jakie są potencjalne kierunki rozwoju i możliwości związane z przeprowadzonymi badaniami?*

Na końcu opracowania warto byłoby załączyć kwestionariusz badania, aczkolwiek w treści rozprawy budowa kwestionariusza została dobrze opisana.

Politechnika Warszawska

Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych

Wnioski końcowe

Recenzowaną rozprawę doktorską oceniam pozytywnie, mimo uwag, które częściowo mają charakter dyskusyjny. Doktorantka podjęła bardzo ważny, aktualny i ciekawy temat badawczy. Mgr Honorata Dudek-Frysiak w recenzowanej dysertacji wykazała dobrą znajomość problematyki niedoborów konsumpcji w gospodarstwach domowych osób w wieku 60+ w środowisku wiejskim, jak też w odpowiedni sposób posłużyła się metodami badawczymi pozwalającymi zidentyfikować determinanty niedoborów konsumpcji w gospodarstwach domowych.

Recenzowane opracowanie stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie ekonomia i finanse, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Reasumując stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Honoraty Dudek-Frysiak zatytułowana „Determinanty niedoborów konsumpcji w gospodarstwach osób w wieku 60+ w środowisku wiejskim” i przygotowana pod kierunkiem prof. dr hab. Teresy Słaby, będącej promotorką spełnia ustawowe warunki stawiane pracom doktorskim, tzn. przedstawia oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki oraz umiejętność prowadzenia pracy naukowej. W związku z powyższym, wnioskuję o przyjęcie rozprawy doktorskiej Pani mgr Honoraty Dudek-Frysiak i dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Marlena Piekut